

אגעד אנק

על פרשת השבוע

פרשת שלח תשע"ח

כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריאה.

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

ויקרא משה להושע בן נון יהושע (יג, טז)

ויקרא משה להושע בן נון יהושע, ובתרגום יונתן "כד חמא משה ענוונותני" דיהושע בן נון קרא שמיי יהושע, ותמוה למה קראו כך דייקא בגלל ענוונותו?

לכאורה היה לו למשה להתפלל על הושע - בנוסף מה שהתפלל עליו שיוושע מעצת המרגלים - גם על אריכות ימים, שהרי עד שיכנסו לארץ כבר יעברו שנים רבות וישנו החשש שיהושע וכלב לא יאריכו ימים כל כך.

אבל באמת, איתא בגמ' פ"ק דחגיגה עה"פ "יש נספה בלא משפט", שאותן השנים של המתים קודם זמנם ניתנים לת"ח שמעבירים על מידותיהם. וזה מה שראה משה, "כיוון דחמי משה ענוונותני" דיהושע שהוא מעביר על מדותיו אמר י-ה יושיעך מעצת מרגלים" דהיינו שדי לו בברכה זו שינצל מעצתם הרע ואינו זקוק לברכה נוספת על אריכות ימים, שכן מעביר על מדותיו הוא.

וזה גם מה שכתוב (יד, לח) "ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים" פ"י משנותיהם שנתקצרו - חיו הם, שנתוספו אלו השנים על שנות יהושע וכלב וחיו.

(חתם סופר)

בספה"ק "אוהב ישראל" (ליקוטים חדשים - פרשת ברכה) ביאר את דברי התרגום יונתן הנ"ל בדרך זו:

איתא במדרש שלעת תחיית המתים יקראו אותם על שמם, ע"פ אלפא ביתא. אברהם בנימין. ועוד איתא שמי שיש בו מדת ענוה יעמוד תחלה בתחיית המתים. ועפ"ז יבואר התרגום יונתן (במדבר יג, טז), כד חמא משה ענוונותניה קרא להושע בן נון יהושע, פ"י כי כשרצה לקראו יהושע. אמר פן יתרעם יהושע על דבר זה כי יאמר שגרמתי לו בזה שיתאחר לעמוד בתחיית המתים כי מתחלה היה התחלת שמו בה"א ועתה ביו"ד. אמנם כשראה בו מדת עניות נמצא הוא יעמוד בתחלה לתחייה ואז קרא אותו יהושע, והבין:

(אוהב ישראל)

ב"תורת משה" למרנא החתם סופר כתב:

ויש לפרש עוד יהושע נקרא בן נון, בן בחירק ומצינו לזה ב' טעמים אחד ללמד שהי' מתבונן בשער נון אע"ג דשער נון לא ניתן אפי' למשה מ"מ מקצת בינה הי' לו בו ממש למשה ובין לשון התבוננות וטעם שני דיו"ד של יהושע היא יו"ד של שרי ושם היתה בלי נקודה ועכשיו תהי' בנקודת שוא וגם הנקודות אע"ג שהם מתורה שבע"פ מ"מ אין להוסיף עליהם והם במספר לכך נוטל מהסגול של בן ב' נקודות וממילא לא נשאר רק חירק ולכן נקוד בן בחיריק תחת סגול ופירושו בן היינו בנו של נון ולפ"ז ע"י משה שקרא לו יהושע עם יו"ד והוצרך ליטול שוא דהיינו ב' נקודות הוכרח לקרוא לבן בחירק ואינו מוכרח לפרש דידע להבין בשער נון ויש לו ע"י הוספת היו"ד גריעותא דאינו ניכר מעלה שלו שמתבונן בשער נון הי' אפשר לומר דלא ניחא לי' ליהושע בזה לכך אמר התרגום יונתן כד חמי ענוונותו הוסיף לו:

(תורת משה)

והימים ימי בכורי ענבים: (יג, כ)

במדרש פליאה כתוב: מפני מה לא הצליחו מרגלים מפני שהימים ימי בכורי ענבם, ולכן כתיב ותצפנהו שלשה ירחים, ולכן כתיב ענבם חסר י' עכ"ל. והנראה דאיתא שהס"מ (השטן) יש לו שליטה בג' חדשים שהם טבת תמוז אב, והנה אמרו רז"ל ששילוח מרגלים הי' בכ"ט בסיון וכתוב וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום ובערב תשעה באב חזרו, והוקבע בכיה לדורות הרי משך הליכתם לרגל היה בתמוז עד תשעה באב שיעקר שליטת סמא"ל בהם. ולכן איתא ברש"י ז"ל כולם אנשים לשון חשובים ואותו שעה כשרים היו, ר"ל דוקא באותה שעה דהיינו כ"ט בסיון שעדיין לא היה שליטה לס"מ ע"כ היו כשרים ומן הזמן ההוא והלאה שלט בהם.

והנה האותיות שקודם "ענבם" הוא אותיות הס"מ (ע-ס, נ-מ, ב-א, מ-ל) ור"ל סמא"ל שולט בהם וזה שאמר הכתוב "והימים ימי בכורי ענבם" ר"ל אותיות הבכורים וראשונים לעינבים' דהיינו אותיות סמא"ל, שאז באלו

הימים יש לו שליטה כנ"ל, ולכן כתיב "ענבם" חסר יו"ד, כדי לרמז זה וזה רומז גם כן ותצפנהו שלשה ירחים כי בג' ירחים הנ"ל יש לו שליטה.

(לקוטי שושנים להגה"ק ר"ש מאוסטרופלי)

ושם ראינו את הנפילים בני ענק מן הנפילים ונהי בענינו כחגבים (יג, לג)

יש להבין את כפל הלשון "את הנפילים בני ענק מן הנפילים". עוד יש להבין למה בפעם הראשונה כתוב נפילים מלא, ובפעם השנייה הנפילים חסר. גם, למה אמר "בני ענק" וביהושע כתיב "ויכרת יהושע את הענקים" ולא כתוב "בני הענקים".

ויובן בהקדם דברי המדרש שמובא בהדר זקנים מבעה"ת ר"פ שלח, ונמצא במדרש פתרון תורה פ' שלח: פעם אחת נכנסה בתו של ענק בפרדס ואכלה רמון, והשליכה קליפתו, והיו המרגלים טמונים בקליפה שסבורים המרגלים שהקליפה היתה מערה ונכנסו בתוכה. י"ב מרגלים. לאחר אותה שעה נזכרה הבת שאכלה רמון, ופחדה שמא יראה אביה את הקליפה ויודע לו שאכלה רמון מהדרס, נטלה את הקליפה והשליכה אותו אל מחוץ לפרדס (תוך כדי שהמרגלים היו בפנים) ולא הרגישה שהקליפה כבידה יותר מחמת האנשים. אמרו המרגלים זה לזה ראו כמה גבורה יש בנשים וק"ו באנשים. ולכן הוציאו דיבה"ע כ"כ דברי המדרש.

וי"ל דזה כוונת הפסוק "מן הנפילים" היינו ממה ש'נפלנו' מתוך הקליפה, משם ראינו את בתו של הענק, והפסוק אומר כך: ושם ראינו את הנפילים בני ענק, דהיינו שראינו את הבת של הענק, והיכן ראינוה? "מן הנפילים" מהנפילה של הקליפה. ונפלים בתרא ל' נפלו הוא, ולכן נכתב חסר, ולכן כתיב ג"כ "בני ענק" שלא ראו את הענק עצמו, רק בת קטנה שלו, וכמ"ש בפ"ק דחולין "בני יונה" קטנים ולא גדולים.

(טעמא דקרא)

ונהי בענינו כחגבים (יג, לג)

פרש"י שמענו אומרים נמלים יש בכרמים. ופירש רש"י תמיה ומאי בעי הכא נמלים הא בקרא חגבים כתיב. ונראה, דאיתא בילקוט דתלמי אמר להם למה אתם רוצים לכבוש את ארץ ישראל הלא כל הארץ של הקדוש ברוך הוא והוא נתן לנו ואם כן יהיה גול בידכם. והנה חכמינו ז"ל אמרו (עירובין ק ע"ב) על פסוק לך אל נמלה כו', דאיסור גזל יכולים ללמוד מנמלה שאינה לוקחת מאחר. וזהו שפירש רש"י ז"ל שמענו אומרים שאלו אנשים אשר בכרמים רחוקים מגזל כנמלים ועל ידי כן לא יקחו ארץ ישראל כמו שכתב הילקוט שכן אמר להם תלמי. אמנם באמת אינו כן כמו שפירש רש"י בפרשת בראשית, ברצונו ניתן להם וברצונו ניתן לישראל ואינו חשוב גזל:

(קדושת לוי)

במספר הימים אשר תרתם את הארץ ארבעים יום יום לשנה יום לשנה תשא את עונותיכם ארבעים שנה (יד, לד)

בשם רבי יצחק חריף מובא כך: המרגלים היו בארץ ישראל ארבעים יום - שהם 960 שעות. כנגד ארבעים הימים שהיו בארץ, נענשו להיות במדבר ארבעים שנה "במספר הימים אשר תרתם את הארץ יום לשנה יום לשנה תשא את עונותיכם ארבעים שנה", (במדבר יד, לד) ארבעים שנה הן 480 חודשים. נמצא שכל חודש במדבר היה כנגד ב' שעות שהיו המרגלים בארץ ישראל. על כל שעה שהיו בארץ ישראל נענשו להיות חצי חודש במדבר.

מתוך ארבעים השנים שהיו ישראל במדבר לא כולן ממש היו כנגד חטא המרגלים "אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר עד קדש ברנע" (דברים א, ב) אחד עשר יום היה מהלך הדרך מחורב לארץ ישראל ודרך זו הרי היה עליהם לעבור בכל מקרה. אם כן יש להחסיר מארבעים השנים אחד עשר יום. זאת ועוד, עם ישראל יצאו ממצרים בט"ו בניסן ונכנסו לארץ ישראל כעבור ארבעים שנה ב' בניסן, אם כן נחסרו עוד ארבעה ימים ממנין ארבעים השנים התמימות נמצא אפוא שמתוך ארבעים השנים, יש להחסיר חמישה עשר יום שלא באו כנגד חטא המרגלים. וכאמור, חמישה עשר יום במדבר - מחצית החודש - היו כנגד שעה אחת שהיו המרגלים בארץ ישראל.

וזהו שאומר רש"י: "ואותה שעה כשרים היו" - שהשעה האחת שבה היו כשרים, מתוך סך 960 השעות שהיו בארץ ישראל - שעה זו יורדת להם

(שו"ת פני ארי')

ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת: והיה לכם לציצת וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ה' (טו, לח לט)

בגמרא סוטה (יז, א) "דתינא היה ר"מ אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד וכו'".

מביא בספר "עלי ורדים": שאל פעם איזה "חכם" את מרן הרב מבריסק זצ"ל על דברי הגמ' האומרת שכשאתם רואה את הציצית הוא נזכר ברבש"ע, שאינו מבין את השייכות ואינו רואה דמיון בין הדברים. ענה לו הרב מבריסק זצ"ל: "חז"ל אומרים (ע"ז כ, ב) שאסור להסתכל בבגדי צבעונין של אשה שלא יבוא לידי הרהורי עבירה. האם את זאת אתה כן מבין?" - "כן" ענה ה"חכם". - "ובכן הראש שלך תקין, הבעיה היא לא בחוסר הבנה, אלא היכן הראש מונח... אם היית שקוע בירא"ש היית מבין גם את הקישור בין תכלת לכסא הכבוד".

(עלי ורדים)

איתא ברש"י דלכן נסמכה פרשת ציצית לשבת משום ששניהם שקולים כנגד כל המצות. ונראה למצוא עוד צד השוה בשניהם, כי במשנה (שבת פרק כלל גדול) נחשבים ל"ט מלאכות, וכמו כן בציצית יש ל"ט כריכות, כמבואר במג"א (סוף סימן י"א) שכורכין ז' כריכות, ואח"כ ח' כריכות, ואח"כ י"א כריכות, ואח"כ י"ג כריכות, ובסך הכל הם ל"ט כריכות.

וכמו כן מחולקות המלאכות במשנה הנ"ל לארבעה חלקים כמו בכריכות הציצית, יש שם י"ג מלאכות הזריעה, י"א מלאכות האריגה, ח' מלאכות בעצים, ועוד ז' מלאכות בשאר דברים, וזה מקביל למספר הכריכות בהציצית. (הגר"א מווילנא זי"ע)

מאוצרות המגידים

ויקרא משה להושע בן נון יהושע (יג, טז)

פירש רש"י: "התפלל עליו י-ה יושיעך מעצת מרגלים".

מדוע משה רבינו התפלל רק על יהושע?

אחד הביאורים שמבארים, כי כלפי יהושע היה לו באמת חשש גדול שידבר לשון הרע על ארץ ישראל, כי לגביו היה חשש של יצר הרע לשם שמים, ועל יצר הרע מהסוג הזה יש צורך ברחמי שמים מרובים.

מדוע ליהושע יכול להיות יצר הרע לשם שמים? כי יהושע ידע שמיד כשנכנסים ובאים לארץ ישראל משה רבינו ע"ה לא יכנס, וכדי שרובן של ישראל ישאר לחיות, ועם ישראל יזכה להיות עם הרבי הגדול - שמא כדאי לדבר לשון הרע. וכי יש לך לשם שמים גדול מזה? - שמשה רבינו יחיה ארבעים שנה נוספות? היכן אפשר למצא כזה "לשם שמים"...

תבינו, יצר הרע של לשם שמים - כנגדו אנו זקוקים לרחמי שמים מרובים, מולו צריך תפילה מיוחדת, ולכן עמד משה רבינו ע"ה בתפילה על יהושע. אבל יצר הרע גלוי כמו שהיה למרגלים הוא פחות קשה, ולא נדרשה עבורו תפילה מיוחדת של משה רבינו.

רצוני לומר לכם חידוש נוסף.

התרגום יונתן מביא: "וכדי חמא משה עינוותנותיה קרא משה להושע בר נון יהושע, התפלל: י-ה יושיעך מעצת מרגלים".

שואלים: איזה עונה הוא ראה בו?

ומבארים על פי מה שהזכרנו. הרי במדבר היה מאורע מיוחד שאלדד ומידד התנבאו במחנה. ומה היתה נבואתם? - "משה מת ויהושע מכניס לארץ". את הנבואה הזו שמע יהושע, והדברים כאבו לו מאוד. הוא רץ למשה רבינו וביקש: "אדוני משה כלאם".

כאן ראה בו משה רבינו עונה מיוחדת: במקום שישמח מעט, שהנה הוא יזכה להיות הממשיך של משה רבינו ע"ה - שבכך הוא מקבל סגולות אדירות, וכלים אדירים עצומים, של סיעתא דשמיא - להיות המנהיג של עם ישראל בכניסתם לארץ ישראל [והוא באמת העמיד את השמש בכוחו הגדול], שום דבר לא נע ולא זע בפנימיותו. הוא קם בכאב רב ומקנא לכבוד משה רבינו: "אדוני משה כלאם" אם אתם יודעים, - המילים הללו עלו לו ביוקר ה"אדוני משה כלאם" הזה, מחירו היה שיהושע מת בלא ולד. מדוע? כיון שהורה הלכה בפני רבו.

בקיצור, הוא היה כל כך כאוב לכבודו של משה רבינו הוא בא עם הוראה שצריכים לכלוא אותם.

עם כזו ענוה, יש חשש שהוא ידבר על ארץ ישראל, כדי שמשה יחיה.

ככה אומרים 'העולם' את הפשט.

ישנה סתירה לביאור הזה. הגמרא (סנהדרין יז, א) מביאה שלש דעות, מה היתה נבואתם של אלדד ומידד. דעה אחת שהם דברו על השליו, דעה שניה - על מלחמת גוג ומגוג. דעה שלישית - משה מת ויהושע מכניס.

שואלת הגמרא: בשלמא לשתי הדעות הללו - שליו וגוג ומגוג, מובן ההמשך שמשה רבינו השיב ליהושע: 'ומי יתן כל עם ה' נביאים', משמע שהנבואה היתה טובה ונעימה. אבל לאותה דעה שיהושע אמר למשה רבינו שהם נבאו: "משה מת ויהושע מכניס", מה טוב כל כך, מה היה נח לו? וכי רצונו למות? מי יתן וכל עם ה' יהיו נביאים כאלו?!

עונה הגמרא: "לא סימוה קמיה" - באמת הם לא אמרו לו את פרטי הנבואה, אלא רק שהם נבאו, ללא פירוט. אם כן, נופל הפשט הנ"ל - שראה בו את העונה בכך ששמעו שהם אומרים: "משה מת ויהושע מכניס" [ובדוחק אפ"ל, כי אח"כ נודע למשה רבינו ע"ה מה שהם נבאו, ויהושע ידע מהנבואה וקינא את קנאתו]. אבל בואו תשמעו דברים מתוקים - געשמאק.

התרגום יונתן חולק על הגמרא ואומר מפורש, שהדברים שנאמרו בפסוק: 'המקנא אתה לי ומי יתן כל עם ה' נביאים' - "אמר ליה משה... שיתנבאו עלי דאנא מתכנס מן עלמא ואנת משמש מן בתריי, אנת מקנא לי?!" - משה רבינו אמר לו מפורשות כי מחמת שאמרו כי אני ימות ואתה תהיה המנהיג אחרי, לכך אתה מקנא קנאתי, אבל: "ראה נא פון דיהון כל עמא דה' נביאן". אם כן, התרגום יונתן מציין לשיטתו שמשה רבינו ידע ענוותנותו ולכן פחד עליו.

מורי ורבותי, יצר הרע של לשם שמים צריך לפחד ממנו מאוד, פחד גדול. אתם יודעים מה זה יצר הרע של לשם שמים?

לכל אחד יש את החבילה שלו ב'לשם שמים'. אדם אומר לעצמו: במקרה הזה, ובנושא המסוים הזה, אני צריך להיות ה'מאן דאמר', ולהסביר ולהחליט ולהורות, ודוקא אני, כי השני אינו ראוי ולא תהיה ממנו תועלת, ורק אם אני אטפל בענין יהיה כבוד ה', לשם שמים.

ישנן דוגמאות רבות אין ספור: לפעמים מתגלעים חילוקי דיעות בין גדולי ישראל, מעט חילוקי דעות או הרבה. אותו פלוני הוא חסיד של אחד מגדולי ישראל. הוא אוסף את היצר הרע של לשם שמים, ומדבר על הצד השני דברים אסורים, רחמנא לצלן, נכשל ונופל בבאר שחת.

"אבל זה לשם שמים! וכבוד התורה! איך אני יכול לשתוק וכי מותר לי לשתוק?!"... הוא בטוח שאסור לו לשתוק, ואדרבה חובה גמורה היא לדבר בגנות הצד השני, גם אם הוא תלמיד חכם. הנה לו יצר הרע לשם שמים.

שמעתי בשם אחד הבנים של הרזיניער', שאמר, אנו מבקשים: "וכוף את יצרנו להשתעבד לך" "יצרנו? יצר הרע? מי שנופל ביצר הרע הוא כמעט שוטה, לא על כך מתפללים אנו. תפילתנו היא אודות היצר הרע לשם שמים - עליו יש להתפלל "וכוף את יצרנו להשתעבד לך" במקרה שחלילה נשתמש עם היצר הרע לשם שמים איי איי..."

מורי ורבותי. מה העצה עם היצר הרע הזה, הקשה מאוד מאוד?

לכאורה העצה להכיר: אני לא פוסק בשום נושא בהלכה ובהתנהגות, ברוחניות ובגשמיות, אז גם לא אפסוק בנושא הזה, ומחובתי לשאול את מי שיועד לפסוק, ואם ה'מורה הוראה' אומר שכן, כן. אם הוא יורה שלא, לא. ו'כל הנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל'. ואם ישאל את הזקנים הוא יכול להיות בטוח בעזר ה'. אבל לפסוק לבד בעניינים כאלו שאני עושה באמת לשם שמים. קשה מאוד.

(יחי ראובן)

"כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה" (טו, לא)

נפסק ב"שולחן ערוך" (יו"ד, רמג ו) עוון גדול הוא לבזות תלמידי חכמים או לשנאותן, וכל המבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא והוא בכלל "כי דבר ה' בזה".

וכתב ה"חפץ חיים" (הלי' לשה"ר כלל ח): ידוע גדול עונשו של המבזה תלמידי חכמים, שאין לו חלק לעולם הבא (סנהדרין צט, ב) אך היצה"ר מסית לאדם, דלא שייך כלל דין מבזה תלמידי חכמים רק בזמן הגמרא שהיו חכמים ביותר, אבל לא על אלו שבזמננו והוא טעות גמור! דכל ת"ח הוא לפי הדור, ואפילו בזמננו, אם הוא רק ראוי להורות ויגע בתורה - נקרא תלמיד חכם, והמבזה אותו אפילו דברים בעלמא ואפילו שלא בפניו עוון פלילי הוא, וחייב נידוי על זה וכו' ואין רפואה למכתו, כפי שאמרו בגמרא (שבת קיט, ב) אמר ר"י אמר רב כל המבזה ת"ח אין רפואה למכתו.

"מדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה"

מסופר כי זמן קצר לאחר פטירתו של הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל נתקף אדם בארץ ישראל בכאבי ראש חזקים אשר כל רופא לא יכול היה להביא לו מזור. הוא חש בבהלה ונסע אל אחד מגדולי הרבנים בארץ ישראל לבקש את ברכתו, כאשר שמע הרב כי כאביו החלו בעת הלוייתו של רבי משה זצ"ל, שאלו אם אמר פעם משהו שיש בו משום פגיעה בכבודו של רבי משה,

האיש השיב בשלילה, אז הציע הרב משהו בלתי שגרתי, במקום ליעץ לאיש לאיזה רופא עליו לפנות או באיזה טיפול רפואי לבחור, הוא אמר לו שיש להפיל גורל הגר"א, אולי באמצעותו ימצא האיש את המקור האמיתי לסבלו.

עשו גורל, והפסוק אשר עלה בגורל היה: "ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה" (יב, ח) במבט ראשון לא אמרו הדברים לאיש מאומה, והנה לפתע היכה בו הפסוק מכת ברק. אין ספק! הוא היה שם בין ההמונים אשר גדשו את רחובות ירושלים ביום הלוויה, אולם הוא הוטרד משורת ההספדים הארוכה ומגודל הלוויה באופן כללי. היה זה בשושן פורים ובפתח ממתניות מצוות החג, "אין זה צודק" חשב האיש "כי לווייה של מי שלא יהיה תפגום בשמחת הפורים של מאות ואלפי אנשים", את דעתו זו הביע האיש באזני אחרים...

הרב אמר לו כי בשו"ע נפסק כיצד יש לנהוג, וזהו פתרונו היחיד לסבלו. עליו לכנס עשרה אנשים ליד הקבר, ובנוכחותם לבקש מחילה מרבי משה. עשה האיש כדבריו אסף מניין ועלו לקברו של רבי משה בהר המנוחות, וביקש מחילה על דבריו, תוך זמן קצר חלפו כאבי הראש כלא היו.

תוקף דין שמים על בזיון ת"ח

להלן אגרת החלום המפורסמת שנכתבה ע"י הגאון רבי מרדכי מאושמינא, שהיה בעל מופת מפורסם בכל גלילות ליטא. האגרת נסבה על מעשה שאירע בשנת ה' אלפים ש"ה בעיר סאלוניקי:

איש בליעל אחד שהרב יוסף בן לב (המהר"י בן לב זצ"ל) הוציא פסק דין נגדו, פגש את המהר"י בן לב ברחוב וסתר לו על לחיו לעיני קהל ועדה ואף אחד לא מחה בידו, משום שהיה עשיר גדול, תקיף ואלים, כאשר הגיע המהר"י בן לב לפני חנות של בשם אחד קרע את בגדיו ואמר: שומו שמים על זאת!

באותו לילה נכנס הבשם לחנות כשנר בידו וראה שם עכבר, כאשר ניסה להתקרב אל העכבר, התלקחה הסחורה שבחנות, ופרצה דליקה גדולה. באותה דליקה עלו באש כחמשת אלפים בתים של יהודים וכמה בתי כנסיות ובתי מדרשות. מספר ההרוגים הגיע לשלוש מאות וארבע עשר (כמנין ש-ד-י).

וזה דבר האגרת שכתב רבי מרדכי מאושמינא בשנת תרמ"א, שלוש מאות שלושים ושש שנים (!) לאחר מה שארע בסאלוניקי:

ב"ה יום ו' כ"ח שבט תרמ"א, פ"ק בוטען.

לכבוד ידיד ה' וידיד נפשי, ה"ה הרה"ג החריף ובקי סיני ועוקר הרים הרב הצדיק ועניו המפורסם כקש"ת ר' פנחס מיכאל הרב דק"ק אנטפיאלע.

אחדש"ה כתר"ה הנני לספר לכם מעשה נורא, ומסתמא לא יגלה לשום אדם בעולם, רק יצינעו במקום שאין יד אדם שולטת בו או יקרע אותו לקרעים באופן שלא יתגלה זאת לשום אדם בעולם.

בליל ערב יום כיפור, בלומדי אז שיעור הקבוע לי נפלה עלי תרדמה וישנתי, בחלומי בא אלי איש הדר, בתואר פנים וזקנו מגודל. בהביטו אלי נרתעתי, אחז בידו ואמר: מה לך נרדם קום קרא אל אלוקים! ונרתעתי מאד, ואיקץ והנה חלום. ואמרתי חלומות שוא ידברו. בכל זאת היה לבי נוקפי וחרדה גדולה נפלה עלי, והלכתי עוד לישון על מטתי. והנה בחלומי בא אלי עוד פעם איש הדר הנ"ל ועוד שני אנשים עימו. ואמרו שני האנשים תדע שזה חלום אמת ולא תאמר נואש. ונשתוממתי מאד. אז קרא אלי איש הדר הנ"ל ואמר לי: הוה מפשפש במעשיך, כי אני בשליחות מעולם העליון בא אליך. אז התחזקתי ואמרתי לו: באיזה שליחות באתם אלי. ומחמת הקול הגדול שדברתי עמו הקיצותי משנתי והנה חלום. ואמרתי עוד הפעם החלומות לא מעלין ולא מורידין. בכל זאת מחמת שהיה לבי נוקפי ונפלה חרדה עלי לא ישנתי עוד בלילה הזה.

וביום כיפור בכיתי מאד בכיה גדולה שלא הורגלתי בזה מעולם, ולא ידעתי מה זה הבכיה שאני בוכה כל כך. ואמרתי בלבי אפשר מחמת החלום הנ"ל. ולא היה לי חלום עוד עד שמיני עצרת. אז ישנתי בלילה תוך הסוכה כמנהג, ובאמצע שנתי בא אלי עוד הפעם איש הדר הנ"ל בבגדי לבנים. ונרתעתי בהביטו אל גודל יופיו ומראהו הנורא מאד. ואז קרא האיש ואמר אלי: הבכי שבכית ביום כיפור הועיל מאד, עד ששלחוני להביך ולהגיד לך אשר תוכל לתקן ולבטל הגזירה. אז אמרתי לו לא ידעתי מה אתקן ומה זה הגזירה ושתק האיש הנ"ל ועמד בשתיקתו ערך רבע שעה.

ואז התחלתי לבכות מאד בחלומי ואמרתי: לא ידעתי מה זה החטא הגדול שחטאתי, על ששלחו לי שלוחים מעולם העליון. ובכיתי הרבה מאד בחלומי ומחמת גודל הבכיה הקיצותי משנתי, ובהקיצתי לא אמרתי עוד שזה רק חלום ודברים בטלים. כי ראיתי אשר דבר הוא, וביום שמיני עצרת הייתי בשמחה גדולה מאד, ולא ידעתי מה השמחה אשר מעולם לא היתה לי שמחה גדולה כזאת.

ובליל שמחת תורה כאשר ישנתי על מיטתי, באמצע שנתי בחלומי והנה בא אלי עוד הפעם איש הדר הנ"ל. זיו תוארו היה נורא מאד ומעוטף בלבנים, וקרב אלי ואמר: עד מתי יהיה לי טירחא עבורך לילך אצלך ממקומי הנכבד. ואז התחזקתי ואמרתי לו: בזכות התורה ובזכות התנאים והאמוראים

שלמדתי אותם ויגעתי בהם, הנני מבקש מכם להגיד לי כל ענין השליחות שלכם, ולבאר לי בביאור יפה שאוכל להבינם. ואז הלך אתי לחדר יפה ונעים מקושט בתכשיטין לא תשבע עין מלראות זאת. ואמר לי שב בני שב ואגלה לך ענין סתר וזה השליחות שלי. וישבתי על כסא אחד והוא ישב אצלי ואמר לי הנני מגלה לך מסתרים:

תדע שאני מהר"י בן לב ובעת שהייתי בחיים בזה העולם, ישבתי על כסא דין לשפוט בין איש ובין רעהו ובאו אלי שני אנשים בדבר איזה משפט ויצא אחד מהם חייב, ולא רצה לצייט הדין מחמת שהיה איש אלים. ואז הזהרתי אותו באזהרה הידועה ויצאתי לחוץ. בא אלי האיש הנ"ל שיצא חייב והכה אותי על לחיי, וענין זה חקוק על עצמותי עד היום ואין לו שום תקומה עד היום. ונגזר עליך שאתה מיוצאי צאצאיו לתקן אותו ותהיה לו תקומה על זה.

ואז נרתעתי ונשתוממתי ונשארתי כאבן דומם ערך רבע שעה. ולאחר זה נגע בפי ואמר לי: מה זה שתקת. ואז התחלתי לבכות מאד ואמרתי לא ידעתי במה אתקן אותו, כי אין לי ידיעה ביחודים וכוונות. אז אמר לי תדע שכן נגזר עליך אשר תקנה הספר שו"ת מהר"י בן לב ותלמד אותו בקביעות עד שיהיה שגור בפוך מראשו ועד סופו ואז תהיה תקומה אליו ויוכל לעלות ממדרגה למדרגה. אמרתי לו: כמה אלמד התשובות הנ"ל עד שיהא שגור בפי. אמר לי לא פחות מארבע שנים וכו' (ואמר לו עוד, שיקנה הספר מהריב"ל דוקא אצל הרב דאנטיפאלע שיש לו תשובות הנ"ל, ושאלו, מה זו דוקא אצל הרב הנ"ל? ואמר לי: אגלה לך ענין זה: תדע אשר גם על הרב הנ"ל יש איזה דברים למעלה כי הוא התחיל להכין א"ע להדפיס ביאור ש"ס תמורה ומעילה ולא קיים הכנתו ע"כ מוכרח הוא ג"כ לתקן זה וממהמעות שיקבל ממך עבור המהר"י בן לב יתחיל להכין א"ע להדפיס הנ"ל וכו' בסופו של דבר הלך אצל ר' פנחס מאנטיפאלע וקנה ממנו את השו"ת ולמד בו).

ידידים עוז בלו"נ הכותב מעמקי הלב בדמעות שלישי

מרדכי החופ"ק הנ"ל

יש להתעורר מן העובדה שמאז המקרה בשנת ש"ה עד לתאריך המכתב בשנת תרמ"א חלפו שלוש מאות שלושים ושש שנים ועדיין דין שמים במלוא תוקפו!

(אוצרות התורה)

וראיתם את הארץ מה היא וכו' (יג, יח)

בספר 'רביד הזהב' הביא את דבריו של רבי נפתלי מרופשיץ המפרש את הפסוק בלשון רמו.

'וראיתם את הארץ מה היא' - תראו האם הארץ "מה" היא, אם היא מביאה לידי בחינת "ונחנו מה", היינו ענוה;

'חזקת הוא הרפה' - האם העם היושב בה הוא רפה, בבחינת לב נשבר ונדכה, אפילו בזמן שהוא חזק;

'המעט הוא אם רב' - האם העם שבתוכה חושב את עצמו לקטן, אפילו בזמן שהוא רב וגדול;

'היש בה עץ (צדיק), אם אין' - והאם הוא עניו בבחינת 'אין'.

התכונות הנ"ל מאפיינות ביותר את מי שניחון במידת הענוה, והאדם העניו אינו מממהר לכעוס (כפי שמוכח באגרת הרמב"ן). לכן ביקש משה רבינו מהמרגלים שיבדקו במיוחד את המידה הזו אצל יושבי הארץ, כדי לדעת האם ההתנגדות שלהם תהיה קשה וכעוסה, ולהתוות לפי זה לעם את דרכי הכניסה לארץ.

מידת הכעס - מידה קשה עד מאוד היא, וקשורה בטבורה למידת הגאווה הנוראה, ועל שתי המידות הללו אומרים חז"ל שהלוקה בהן כאילו עובד ע"ז. בואו ונשמע לא רק כמה מגונה ומכוערת היא מידת הכעס, אלא עד כמה היא אינה משתלמת.

כל המקומות תפוסים

מעשה שהיה בגנרל אמריקאי מפורסם, שהיה אמנם מצביא גדול וגיבור מלחמה, אבל היה נגוע בשתי המידות הקשות של כעס וגאווה.

יום אחד שמע הגנרל שבאחת ממדינות ארה"ב מתקיים קונצרט ענק בהשתתפות מנצח נודע, ועשרות רבות של נגנים. בהיותו חובב נגינה, החליט לנסוע לקונצרט.

והנה, בהגיעו לשדה התעופה, כדי לעלות על מטס שיביאנו אל המדינה בה נערך המופע, הודיעו לו שלמרות מעמדו הרם הם מצטערים להודיעו שכל המקומות במטוס כבר תפוסים, ואין אפשרות להטיסו בטיסה זו.

הגנרל התרחם מרוב כעס. "מה? למרות השירות בן עשרות השנים שאני מעניק למדינה, אתם תקבעו שאני לא אטוס עתה?!" - זעק. הוא ביקש לקבל לידי את רשימת הנוסעים, ומחק שם מן הרשימה, והודיע שהוא טס במקומו...

יוצא אפוא, אמר הבעל לאשתו, שכל האספים שחסכנו, ובעצם כל הרכוש והנכסים שלנו - אינם שווים עכשיו מאומה!

עצם המחשבה על המציאות הזוויה הזו, הביאה את מיועדנו לפלנטה אחרת, ולהרגשה מוחשית בדברי חז"ל שלמדנו שהחסכוניות האמיתיים נתונים רק בבית המדרש, ולא באוצרות הכסף והזהב.

המהפך המחשבתי שהחל בו מאותו רגע, הביאו להחלטה נוספת, חזקה יותר מזו הראשונה שקיבל בהיותו בגרמניה (כשהחליט לעבור להולנד), והיא, לעזוב את הגולה הדויה, ולעלות לארץ ישראל. בתוך ימים אחדים ארז את מה שנשאר לו בהולנד, ועלה לארץ הקודש.

ומי שמכיר קצת את ההיסטוריה, יודע שהולנד היתה אחת המדינות הראשונות לכיבוש הנאצים, שהעבירו את נתיניה היהודים לאושוויץ. כבר בימיו הראשונים של הכיבוש, דרשו הגרמנים מהשלטון ההולנדי שיעביר לידיהם את שמות הנכבדים היהודיים בקהילותיהם, ואותם הרגו תחילה.

'כיון שאני נמנית על הנכבדים הללו, סיפר היהודי לבניו ברבות הימים, אין ספק שאם הרובל הרוסי לא היה מתמוטט, והייתי נשאר בהולנד עוד תקופה קצרה, גם אני הייתי נשלח לאושוויץ רח"ל.'

במזווה מיוחדת

נס של ממש נעשה ליהודי זה, והנס החל כבר ברגע שהחליט לרכוש את הרובלים, שכן הם היו הסיבה להצלתו בהולנד. הנס המשיך מאוחר יותר עם התמוטטותו של הרובל, כשהתברר שדווקא סיבה זו הניעה אותו לעזוב גם את הולנד, ולעלות לארץ ישראל, ולהינצל מציפירני החיה הנאצית.

עכשיו נחשוב לרגע: כשיהודי שלנו שמע את דבר קריסתה של הכלכלה הרוסית, הלא באופן טבעי הוא הרגיע מאוד מאוד רע. איך יתכן אחרת?! הלא ההתמוטטות הזו גורמת לו עתה להישאר ריק מנכסיו, ולהיות עני וחסר כל!

אבל אם היה יודע שהכל לטובתו, לא היה נותן להרגשות הלא טובות שיחדרו למוחו כלל וכלל!

ואם היו שואלים אותו, במה הוא רוצה לבחור, ברובלים רוסיים או בחיים, בוודאי שתשובתו היתה שהוא מעדיף את החיים גם על פני מיליוני רובלים. וזה בדיוק מה שהקב"ה עשה לו.

היהודי שעליו אנחנו מדברים לא הסתפק בהחדרתה של האמונה הזו רק לליבו הוא, אלא התאמץ גם לחנך את ילדיו ברוח זו. מה עשה? - גם לאחר שהרובלים הרוסיים איבדו את ערכם, ולא היו שווים מאומה, לא השליך אותם לפח, אלא שמר חלק מהם במזווה מיוחדת, וכשהגיע לארץ תלה את הרובלים במסגרת מיוחדת בסלון ביתו.

למען דעת כל עמי הארץ את הנס הגדול שנעשה לו ע"י הרובלים הללו, ולמען יידעו בניו ונכדיו וכל צאצאיו את הכלל החשוב הזה שכל מה שעושה הקב"ה, לטובה הוא עושה.

אשר עין בעין נראה את ה' (יד, יד)

שכר גדול שולם מן שמיא לאדם שהקפיד לשמור על רצונו של הקב"ה, ולא זלזל בכך גם בעת לחץ.

המעשה שהובא לפני עסק ביהודי שהיה אמור להשיא את בתו, ובגלל ההתחייבויות הכספיות הגדולות שהיו כרוכות בכך, נאלץ לעזוב את ביתו ולנדוד לארצות נכר, ולהתדפק שם על בתי נדיבים.

את פעמיו שם לארה"ב, אבל גם לאחר שהסתובב שם במשך תקופה ארוכה לא הצליח לאסוף סכומי כסף משמעותיים. המצב הכלכלי הקשה, חדר גם אל בתי הגבירים, ונתן אותותיו על איסוף התרומות, המצטמצמות והולכות מפעם לפעם.

בשלב מסוים פגש היהודי שלנו בארה"ב את אחד מעמיתיו שיעץ לו לנסוע לקהילתו של הרב מייזליש באוסטרליה. 'בקהילה זו, אמר לו הידיד, תצליח לאסוף כסף'. היהודי החליט להיענות להצעה, ורכש כרטיס טיסה מארה"ב לאוסטרליה.

בשדה התעופה באמריקה יש כידוע הליכי בידוק מחמירים ביותר, וגם לאחר שהפקחים בדקו את כל המזוודות והתיקים, הכיסים והבגדים, הם דורשים מהנוסעים שיחלצו את נעליהם, כדי לבדוק אם הסתירו דבר מה בתוכם...

ההליך מתבצע בצורה כזו שהנוסע חולץ את נעליו, הולך כברת דרך קטנה ללא הנעליים, ומיד לאחר שהבדיקה במתקן המיוחד הסתיימה ללא בעיות, הוא מקבל את הנעליים בחזרה.

היהודי חלץ גם הוא את נעליו כמתבקש, אך בבואו אל המקום בו היו אמורות הנעליים להימסר לו, הופתע מאוד להיווכח שנעליו אינן נמצאות שם. במקביל, הגיעו לידי נעליים אחרות, וסביר להניח שקרתה שם טעות, ואחד

מרוב פרסומו של גנרל זה ברבים, ובשל האהדה הגדולה שהיתה לו בתקשורת, חששה הנהלת שדה התעופה להביע את דעתה נגדו, והטיסה את הגנרל במקום הנוסע ההוא.

לאחר טיסה שארכה כמה שעות הגיע הגנרל לאולם, וכאן נכונה לו אכזבה עמוקה. המארגנים הודיעו שהאירוע התבטל, מפני שהמנצח לא הגיע! הם סיפרו לקהל המאוכזב, שעל פי מידע שבידיהם המנצח היה רשום לטיסה, אלא שבעקבות דרישתו של גנרל פלוני לעלות על המטוס, נאלצה הנהלת שדה התעופה למחוק את שמו. המנצח נפגע מהמלך, והודיע שהוא לא מוכן לטוס כלל, דרש פיצויים על הנזק והצער שנגרמו לו, ולא הגיע לקונצרט...

לא צריך לתאר את מפת הנפש האדיר שהיה לגנרל הכועס! גם לטוס כמה שעות, הלוך ושוב, וגם להפסיד את האירוע. והכל בגלל הכעס. (ברכי נפשי)

אפס כי עז העם הישב בארץ (י"ג כ"ה)

החפץ חיים מסביר שהתורה הדגישה במיוחד את המילה 'אפס', כביאור הרמב"ן, כי מילה זו מביעה את רשעת המרגלים, 'שהיא מורה על דבר אפס ונמנע מן האדם, שאי אפשר בשום ענין, כלשון האפס לנצח חסדו'. והמרגלים אכן ביקשו להעביר לעם את המסר הזה שלא יוכלו כלל להילחם עם יושבי הארץ.

ולעומתם, יהושע וכלב אמרו 'כי לחמנו הם' (להלן, פרק י"ד פסוק ט'), וכאומרים - וכי אדם מיוחד מכר לחם גדול המונח על השלחן?!

האדם המאמין בה', לא ישתמש לעולם במונח 'אפס', אלא יבטח באלוקיו ויתייחס גם לאויביו הקשים ביותר כ... לחם המונח על השלחן. זה סודו של הבטחון בה', ההופך את האדם למאושר עלי אדמות.

האספקלריה של הבוטח משדרת לו כל העת שיש לו על מי לסמוך. אם רק יפקיד האדם את 'מפתחות החיים' שלו ביד השי"ת, ויפקיר את כל כולו למען השם, הוא יוכח עד מהרה לדעת שאכן היה מי ששמר עליו לאורך כל הדרך, גם אם בתחילה לא נראו הדברים כמי שפועלים לטובתו.

שאכן אם היו שואלים את האדם, ביחס לאירועים מסוימים העוברים עליו בחיים, כיצד לדעתו היה כדאי לנהוג עימו, הוא היה אומר שלפי ראות עיניו היה צריך לנהוג קצת אחרת... שהרי במציאות הובילו אותו ההתרחשויות למחוזות לא הכי טובים...

מי שאומר כך, אינו יהודי מאמין. אדם היודע שכל מה שעושה הקב"ה לטובה הוא עושה, הרי גם כאשר הוא איננו רואה לכאורה מה היא הטובה שתצמח לו מהאירוע ההוא, הוא יאמין בכך בלב שלם, ויידע עם לבבו שהשי"ת אוהב אותו הרבה הרבה יותר ממה שהוא אוהב את עצמו.

'מסודר' בפרנסתו

הזדמן לידי קונטרס שכתב יהודי ניצול שואה, ובו הוא מתאר את שעבר עליו באותה תקופה, וכיצד הצילו הקב"ה פעם אחר פעם מידי הנאצים הארורים.

יהודי זה התגורר בגרמניה עצמה, ומיד כאשר החל הצורך היטלר ימ"ש להפריח את הצהרותיו המאיימות נגד היהודים - והיה זה יותר משנתיים לפני פרוץ המלחמה - נתן הקב"ה בליבו את ההחלטה למכור את כל נכסיו ולצאת מארץ הזו.

הדבר לא היה פשוט, כיון שיהודי זה היה 'מסודר' בפרנסתו ובנכסיו, והיו לו נכסים רבים, דינידי ודלא נידי. אבל, ההחלטה שהתקבלה בליבו היתה כה חזקה, שמאומה לא עמד בדרכו, והוא מכר את הבתים שהיו בבעלותו, וגם את כל יתר הנכסים.

המטבע היציב והאיתן ביותר בתקופה ההיא, היה הרובל הרוסי. כל הסוחרים עשו בו שימוש, וידעו שהרובל הוא מטבע שכדאי ושווה להשקיע בו לטווח ארוך, ואין לכאורה שום דבר שיהא בכוחו לזעזע את חוסנו של הרובל.

גם היהודי שלנו, המיר את כל הכסף שקיבל ממכירת נכסיו לשטרות של רובלים רוסיים, וכאשר הכסף היה בידו החליט להעתיק את מקום מגוריו להולנד, שהיתה מדינה שקטנה וניטרלית, והכל היו בטוחים שהנאצים יניחוהו לנפשו, ולא ירצו לפגוע בה ולהשתלט עליה.

בהגיעו להולנד, השתדל מיועדנו לבנות את עצמו מחדש, ולשקם את פרנסתו, כפי שהיה בגרמניה. ואכן, בתקופה הראשונה הכל הלך למישרין.

חוזר ומבוהל

יום אחד מגיע היהודי לביתו, חוזר ומבוהל, וכשאשתו שואלת אותו מה קרה, הוא מציג בפניה דף עיתון שבו היה כתוב שהכלכלה הרוסית התמוטטה לחלוטין, והרובל בעקבותיה... בידיעה בעיתון נאמר שהמטבע הרוסי איבד את ערכו בצורה מוחלטת, והוא אינו שווה אפילו את הנייר שעליו הוא מודפס.

הנוסעים חשדו בו שהוא מחבל

הוא מבטיש בנעליים שנותרו לפליטה, וכבר חשב אפילו לנעול אותן במקום הנעליים שלו, אבל כשביטש בנעליים הזרות הבחין לתדהמתו בצלב קרס המוטבע עליהן. הוא הבין שאלו הן נעלי של גוי, וכיון שהיה שם צלב קרס, החליט לא לנעול אותן בשום אופן שבעולם.

האיש לא גילה לאנשי הבידוק את המניע האמיתי להחלטתו, מחשש לאנטישמיות, אלא אמר שהוא אינו רוצה לקחת את הנעליים, מפני שהן אינן שלו, והדבר נחשב לגזול.

למרות שהחלטה זו - ללכת יחף - הביאה אותו למצב מאוד לא נעים (ובהלכות תשעה באב נאמר שההולך בין הגויים צריך ללכת בנעליו, כדי שלא יבוזו לו), עם כל זה התחזק האיש מאוד, וגמר בליבו שבשום אופן הוא לא יניח על רגליו נעליים עם צלב.

ואכן, האיש עלה למטוס בדרכו לאוסטרליה, כשהוא יחף, אבל לא שיער לאן יתגלגלו הדברים. בעלותו למטוס, הבחינו הנוסעים באדם מוזר המתהלך ללא מנעלים לרגליו, והחלו לחשוד בו שהוא חבר בארגון מחבלים...

משוהוידוע לו כך לדיילים, הגיבו אלו ואמרו שאין מה לחשוש כיון שמדובר באדם שהחליט לא לקחת נעליים שאינן שייכות לו, משום גזל. כל הנוסעים במטוס הביעו את התפעלותם ממעשהו של האיש, ויושרו האיש.

בין הנוסעים היה גוי אחד שהתפעל ביותר מהגינותו של היהודי, וניגש למקום מושבו כדי לשמוע את הדברים שוב באוזניו, ולדעת שאכן יש אנשים כאלה בעולם שאינם מוכנים לקחת דברים שאינם שייכים להם... 'אצל גוי זה לא היה קורה', אמר ליהודי.

ומה אמר על כך מרן הגר"ש אלישיב?

בשלב מסוים שאל אותו הגוי על מטרת נסיעתו, והיהודי סיפר לו את האמת, שבתו אמורה להינשא ואין לו פרוטה לפרוטה, ועל כן הוא נאלץ להתגלגל על פתחי נדיבים.

'כמה כסף תכננת לאסוף לנישואין אלו?' - שאל.

'25,000 דולרים', השיב.

הגוי לא המתין רגע. הוא קרא לכמה עיתונאים שהיו בטיסה, ואז הוציא מכיסו את פנקס הצ'קים וכתב לו את כל הסכום הנצרך!

העיתונאים החלו לצלם את האירוע ולהנציחו מכל עבר, וההבזקים של המצלמות לא פסקו למשך דקות ארוכות. לבד מהפרסום שהיה לתורם, היה גם קידוש השם גדול באותה שעה.

זה שכרו וזו ישועתו של מי שמקדש את השם, וקובע בליבו באופן מוחלט לא לעבור על רצונו של השם יתברך, גם במחיר של אי נעימות גדולה. וכי יקשה בעיניו של אדון הכל, מלך מלכי המלכים, הרוצה לשלם לו שכר על כך, ולגלגל לידי 25,000 דולרים?

השאלה היא כיצד היה מותר ליהודי לקחת את הכסף מהגוי, הרי הגמרא (בבא בתרא, דף י' עמוד ב') מספרת שרבי אמי סירב לקבל כספים שכאלו בגלל הפסוק (ישעיהו, פרק כ"ז פסוק י"א) 'ביבש קצירה תשברנה', וכו', וברש"י שם מסביר: 'כשתכלה זכות שבידו, ויבש לחלוחית מעשה צדקה שלהן, אז ישברו', וכך נפסק גם בשו"ע (יו"ד, סימן רנ"ב).

יוצא, שאם מאפשרים לגויים לעשות מצוות, ולהרבות את זכויותיהם, מקיימים בכך את שלטון הגויים בעולם, ומאחרים את שברונם; ואם כן כיצד היה מותר לקחת את הכסף?

בדברי תשובתו הביא הרב את הוראת חמיו, מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, שאפשר לסמוך בענין זה על דברי ה'חסד לאברהם' הכותב שבמקרה שהגויים תורמים כסף מפני שהם מבקשים מהשי"ת 'שיחיה בני', הרי שהם עושים זאת בגדר 'עסק', דהיינו שהגויים יודעים שהדבר 'משתלם להם', ולכן הם תורמים, ואין בכך משום ריבוי זכויות לגויים.

ואם כן, גם במקרה הנ"ל, כיון שנתנית הצ'ק לוותר בצילומים, והגוי הנותן קיבל על כך כבוד רב, אפשר לומר שהוא עושה זאת לשם הכבוד, ולא יהיה לו בכך זכויות...

"יום לשנה" - רבי יעקב גלינסקי זצ"ל

רבים היו בעלי הבתים עמי הארץ, שאיותה נפשם לזכות את בתם ואת ביתם בחתן בן תורה. עולים היו לשיבה ומבקשים חתן בן עליה, בהבטיחם נדוניה הגונה ושנות מזונות על שולחנם הגדוש ברוב טובה.

אחד מהם זכה בחתן לתפארת, ששקד יומם ולילה על תורתו והתעתד להיות לגדול בישראל. חותנו העריך מאוד את אישיותו ומידותיו, חוכמתו

ופקחותו, אבל העריך פחות את תורתו ושקידתו. אדרבה, שמח היה אילו יצא לסחור בנצלו את חכמתו כדי להתעשר. אבל הבטחה זו הבטחה, הבטיח עשר שנות מזונות לעשר שנות שקידה והתעלות!

כששמע קריאת התורה בפרשת שלח, אורו עיניו: המרגלים תרו את הארץ ארבעים יום, ובני ישראל נעשו בארבעים שנות נדודים במדבר, "יום לשנה יום לשנה" (יד, לד) -

"השומע אתה", אמר לחתנו, "יום לשנה - כבר אכלת עשרה ימים על שולחני, והרבה מעבר להם. זהו, כלו 'שנות' המזונות, ועליך להרויח את לחמך!"

טיעון למדני, אין מה לומר.

"אין בעיה", השיב החתן השנון, מסור בידי את דמי הנדוניה, ותחפש לך חתן חדש".

"מה זה?!"

"אנו מתגרשים".

"מדוע? הזדעק הכפרי".

"כי שהיתי עם בתך עשר 'שנים' ולא ילדה"...

"טוב, טוב, המשך ללמוד", הפטיר החותן, "לא אמרתי דבר"...

ידוע שאיני מספר סיפורים מבדחים סתם כך, אלא כ"מילתא דבדיחותא" לפני השמעתא (שבת ל, ב) -

לצערינו, תופעה זו של "מוסר כפול" רווחת כל כך!

חותנת אחת שפכה זעמה על חתנה, באזני חברתה: "לחחתי לב של אבן! הוא משאיר את אשתו עם ארבעת ילדים, ונוסע לו לטיול בצפון. שהיא תקרוס תחת הנטל, והוא יהנה לו עם חבריו"...

החברה גיששה: "שמעתי שגם בנך מצטרף לטיול, ומשאיר את אשתו לבד"...

"לא!" מיהרה למחות, "בני אינו משאיר את אשתו לבדה, הוא משאיר אותה עם חמישה ילדים"...

אהה!

ואנחנו?! הרי כל אחד מאיתנו מלא טרוניות כרימון, על חבריו או בני משפחתו. ומדוע, כי אנו הרי עושים עבורם את המינימום, אז מדוע אינם עושים כלפינו אלא את המינימום?

ואף אל הבורא פונים אנו בעתירה: ריבונו של עולם, למה חסר לי דבר פלוני, ודואב לנו איבר פלוני, למה אושרינו ובריאותינו אינם מושלמים?

ככה? ומה עושים אתם עבור הקדוש ברוך הוא?!

טוב, נכון שאיננו מושלמים. אבל את המינימום הרי אנו עושים!

אז מה הטרוניה, כשגם הוא עושה את המינימום למענינו?!...

(והגדת)

ונהי בעיינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם.

פירש רש"י: "וכן היינו בעיניהם - שמענו אומרים זה לזה נמלים יש בכרמים כאנשים".

סיכום הטיעונים שבפי המרגלים בשובם משליחותם היה כמבואר בפרשה (ג, לג): "ונהי בעיינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם".

היתה זו שפלות רוח שלא במקומה, והיא שגרמה להם להוציא דיבה רעה על הארץ ולהיכשל בשליחותם. מאלפים בנדון זה הדברים שכתב ה"שפת אמת" (תזו"מ) כי שני חלקי הפסוק מתקשרים היטב ביניהם, באשר קיימים קשרי גומלין בין מה שהיו נראים כחגבים בעיני עצמם לבין מה שנראו כך בעיני הענקים. כך היא המידה הנוהגת בעניינים אלו. הם לא היו יכולים להראות קטנים בעיני אחרים, אלמלא שקודם לכן איבדו בעצמם את תחושת החשיבות הבריאה, שהיתה אמורה להיות להם.

העיון בדברי רש"י יעמיק עוד יותר לקח זה. רש"י מבאר (על פי הגמרא סוטה לה ע"א) את טענת המרגלים: "שמענו אומרים נמלים יש בכרם, כאנשים". תמה על כך רבי עובדיה מברטנורא, הרי הם אמרו חגבים ומדוע כתב רש"י נמלים? אלא, שאם אדם רואה את עצמו קטן כמו חגב, אחרים יראו אותו קטן עוד יותר, כמו נמלה קטנטונת!...

כמעט כל הדברים שאנו עושים בחיים, מושפעים מהסביבה החברתית. אנחנו רואים מה כולם אוהבים - וגם אנו אוהבים את זה. אנחנו רואים מה כולם לובשים - וגם אנו לובשים את זה. 'אם כולם עושים כך, כנראה שזה מה שצריך לעשות', אנו אומרים - ואיננו מודעים לכך שמאחורי ה'שיגעונות' החדשים עומדים כמה אנשים בודדים שמוסובבים את כל העולם על האצבע הקטנה

הבדואים המשיכו לאסוף עצים, אבל חודש נוסף עבר ושום ענן לא נראה בשמים. שוב צבאו על פתח אוהלו של אבו רוחרוח בדואים מכל הסביבה ודרשו לדעת: 'מה עם הגשמים? מדוע אין גשם?'

אבו רוחרוח עלה על הגמל ודהר לכיוון הטלפון הציבורי. שלום, כאן המרכז המטאורולוגי במה ניתן לעזור? שאלה החזאית. 'גברתי הנכבדה' הרים אבו רוחרוח את קולו 'אמרתי שירד גשם, אבל המדבר יבש וצחיח. על סמך מה אתם קובעים את התחזית שלכם?' מכיון שאתה מתקשר קבוע, אמרה החזאית, 'אני אומר לך. האמת שהמפות הסינופטיות שלנו לא מראות על גשם, אבל בכל זאת אנחנו יודעים שעומד לרדת גשם.

איך אתם יודעים? שאל אבו רוחרוח.

פשוט מאד, כי נודע לנו שהבדואים במדבר אוספים עצים מתחילת החורף כמו מטורפים. והבדואים יודעים מה הם עושים...

תורת היהדות גורסת, כי כשם שאדם מסוגל להיות "בעל בית" על עצמו ולהגיד "לא" ליצריו ולדחפיו, באותה מידה הוא מסוגל להתייצב בעוז מול נחשולים של עדריית אנושיות. גם אם רבים מתנגדים לאמת הפנימית שלו, הוא יכול להתעלות מעל "כולם" לנהוג לפי צו מצפוניו.

בנידון זה למדים בעלי המוסר לקח מהלכה אחת שנאמרה אפילו אודות בעלי חיים וממנה ניתן להקיש בקל וחומר ביחס לאדם.

בהלכות טריפות נפסק להלכה שאם עוף או בהמה הושלכו מגובה, הרי הם בחשש טריפות משום "נפולה". ההלכה חוששת שמא הפלתם מהגובה גרמה לפגימה באיבריהם הפנימיים ועל ידי זה הבהמה או העוף נטרפו. אולם ההלכה קובעת שישנן צורות בדיקה מסוימות שעל ידן ניתן לוודא שבעל החיים לא נטרף.

אחת מן הבדיקות הללו היא אם עוף נפל מגובה, והנה למרות זאת הוא מצליח לשחות במים, השחייה בנהר מצביעה על כך שהעוף, האווז או הברווז, לא נפגע במאומה ואין בו חשש טריפות.

אולם ההלכה מסייגת את דבריה בקובעה שבמה דברים אמורים? אם העוף שוחה נגד הזרם, אולם אין הוא שט עם הזרם אין בכך שום ראייה לבריאותו. גם עוף פגוע וטרף, ואפילו בול עץ, עשוי לנוע עם הזרם, ואין בכך הוכחה שיש בו שמץ חיות.

ומכאן ניתן ללמוד קל וחומר לאדם שחיותו נבחנת ביכולתו לשחות נגד הזרם, בעוד שזרימה עם העדר אין בה כדי ללמד על כושרו וכשירותו של האדם, שמלכתחילה נוצר להיות עצמאי ובלתי תלוי. משורש העובדה שאדם הראשון נברא יחידי, נובעת תכונת היותו ייחודי ומכאן השאיפה הטמונה עמוק במעמדי הנפש להיות מקורי, עצמאי. אשר על כן דעת תורה גורסת שהאדם נדרש להיות עצמאי, לבל יירתע מפני "מה יאמרו הבריות". אם הוא סבור, למשל, שדיעה מסוימת היא שגויה, או שנוהל מסוים הינו פסול, הוא צריך להישאר איתן בדעתו, למרות שסביבתו אינה גורסת כן.

כאמור, זו היתה, אפוא, זכותם הגדולה של יהושע וכלב, שלמרות שעשרת המרגלים שהלכו עימם הוציאו דיבה על ארץ ישראל, הם עמדו בתוקף על דעתם, ולא שיתפו עימם פעולה.

דוגמת מופת בתחום זה הראה לנו אברהם אבינו ע"ה. הוא היה סמל ומופת להתנהגות אצילית שבין אדם לחבירו, אולם כל זה לא סתר את השקפתו ואמונתו שעליה מוכן היה למסור את נפשו. אברהם אבינו מסר נפשו בשביל להכניס אורחים, ואפילו כדי להתפלל על סדום, אולם בעוז רוח הוא בעט בכל המוסכמות של החברה האלילית שסביבו כדי לדבוק באמונת האמת. לא בכדי אמרו חז"ל ששמו נקרא "אברהם העברי", על שם שכל העולם כולו עמד מעבר אחד, והוא לבדו, יחיד ובודד, עמד מהעבר שמנגד. אכן זוהי עצמאות השקפתית הראויה לשמה.

(בנועם שיח)

בדרך הדרוש

ההתחזקותם ולקחתם מפרי הארץ וסמיכא ליה כה האריך אפיו להם עתה הרבו לפשוט ועוד לא יסלה. נ"ל והימים ימי בכורי ענבים. ותמוה מה צריך התחזקות בלקיחת אשכול ענבים ובפרט שהימים ימי בכורי ענבים. רש"י שלא יאמרו כי בחטאם נענשו רק מבלתי יכולת, והנה בוודאי גם מצרים וכל האומות יודעים כי אם יחטא אדם לה' יענשו, ולמה לא יתלו גם בישראל שחטאו, אבל להיות יודעים מצרים כי גם במצרים היו רעים וחטאים עובדי ע"ז, ומ"מ הצילם ה' מידם, ואם שוב יראו כי ה' מכלה אותם לכן יאמרו מבלתי יכולת כנ"ל. והיינו דאמר משה סלה נא וכו' וכאשר נשאת לעון העם הזה ממצרים ועד הנה, וא"כ יש לחוש שעתה יאמרו מבלתי יכולת ה' לכן טוב שתסלח להם, כנ"ל וק"ל.

(כתב סופר)

שלהם. הם לא מפסיקים להמציא המצאות שמבזבזות את רגעי החיים היקרים על שטויות חולפות.

אם נזכור שהדבר היחיד שיכול להעניק סיפוק והנאה הם ערכים אמיתיים וחיים של אמונה, נחליט על דרכנו ועל מעשינו מתוך שיקול דעת וכובד ראש, ולא נלך שולל אחרי כל רוח מצויה.

בענין זה מצאנו מעשה נפלא אולי משל היה, מפרי עטו של הרב דוד קליינר שליט"א: הקיץ הסתיים, ולא הלו של אבו רוחרוח, ראש שבט הג'בליה הבדואי, החלו להגיע ראשי השבטים מכל האזור, שבט הג'בליה התגורר במאהל גדול בלב המדבר, במקום שבו מזג האוויר קיצוני והפכפך. בקיץ שרר חום נוראי, אך בחורף, עם בוא הגשמים, היה הקור במדבר מקפיא עצמות.

אבו רוחרוח היה יותר מסתם עוד מנהיג שבט, חכמתו הרבה נודעה בכל רחבי המדבר, וראשי שבטים רבים היו מתייעצים איתו בכל ענין: החל מקביעת מועד גז הכבשים ועד טיב עורות הגמלים לבניית האוהלים. גם בוויכוחים בין רועים על שטחי מרעה היה אבו רוחרוח מפשר ומתווך, אבל המומחיות שלו בה' הידיעה היתה מזג האוויר.

עם תום הקיץ היו מגיעים אליו ראשי השבטים מכל הסביבה, ומבקשים לדעת האם החורף יהיה קר וגשום. הבדואים מתגוררים באוהלים פרוצים לרוח, ורצוי מאוד לדעת מראש את מזג האוויר. ככל שהחורף צפוי להיות קר וגשום יותר, כך יש להיערך בהתאם ולאסוף יותר עצים לצרכי הסקה.

גם הפעם הגיעו לאוהלו של אבו רוחרוח משלחות מכל שבטי הסביבה ושאלו מה יהיה מצב הגשמים בחורף. אבו רוחרוח יצא לרחרח את האוויר ואחר כך נטל בידו מעט חול וסינין אותו מבין אצבעותיו. לסיום הוא הביט לעבר העננים ובדק את מהירות הרוח ואת כיוון נשיבתה.

השנה יהיה קר וגשום, הודיע לבסוף.

הבדואים נערכו מיד בהתאם. הם החלו לאסוף עצים ולאחסן אותם במערות ובמקומות המסתור, כדי לקדם את פני הקרה. חודש עבר, אך שום ענן לא נראה באופק, השמים היו תכולים מתמיד, ושמש סתוית חיממה את המדבר.

שוב הגיעו משלחות מכל שבטי הסביבה, ושאלו את אבו רוחרוח האם החורף יהיה קר וגשום. אבו רוחרוח היה מעט נבוך, אך לא הראה זאת כלפי חוץ. הוא יצא בשנית למרחבי המדבר, ערך סיבוב בין ההרים והגאיות וחזר כשפיו תשובה: 'קר וגשום יהיה השנה, והמשקעים יהיו רבים מאד'. מנהיגי השבטים חזרו איש איש לאהלו, וזירזו את אנשי השבט להמשיך וללקט עצים רבים להסקה מפני גל הקור הקרב. חודש נוסף חלף, ומזג האוויר החורפי לא הגיע.

שוב הגיעו משלחות מכל הסביבה הקרובה והרוקנה אל פתח אוהלו של ראש השבט המהולל, ושאלו אותו האם עדיין הוא סבור שהחורף יהיה קר וגשום. אני חייב לצאת אל המרחבים על מנת לבדוק את הנושא היטב, אמר אבו רוחרוח, עלה על הגמל ויצא ברכיבה מהמאהל.

במשך חצי שעה רכב אבו רוחרוח עד שהגיע לשוב עירוני קטן ששכן בגבול המדבר.

הוא ניגש לטלפון ציבורי, הביט ימינו ושמאלו לראות שאיש לא מבחין בו, וחיג מספר מסויים.

שלום, כאן המרכז המטאורולוגי, במה ניתן לעזור? נשמע הקול מעבר לשפופרת. לפני חודש דיברתי אתכם, אמר אבו רוחרוח, 'ואמרתי שירד הרבה גשמים במדבר, אבל בינתיים אין שום טיפה.

'אדוני, אל דאגה' אמרה החזאית, 'על סמך נתונים עדכניים המצויים בידנו, עומדים לרדת גשמי זלעפות.

'תודה רבה' אמר אבו רוחרוח והחזיר את השפופרת.

הוא עלה על הגמל ורכב במהירות לעבר המאהל.

'אל דאגה' אמר לאנשים שחיכו לו 'החורף הזה ירדו גשמי זלעפות. קצת סבלנות והגשם יגיע.'

שלח לך. (ג, ב) פירש"י לדעתך וכו'. ונ"ל בדרך דרוש, עפ"י מש"כ לעיל בפי בהעלותך [ד"ה עוד נ"ל], כי באמת היה חשש גדול בענין שליחות המרגלים שלא יוציאו דיבה על הארץ, אך שהיה סברא לומר דיקחו מוסר ממרים שלא להוציא דיבה, אבל כיון דבאמת משה רבנו ע"ה היה מבחר הברואים, וא"כ אין ראי' ממה שלקחה מרים, ואיכא חששא, רק משה לפי דעתו שהיה שפל מכל אדם, א"כ יש ראייה ממרים, וליכא חששא בשליחות המרגלים כיון שיש להם מקום לקחת מוסר, וז"ש שלח לך לדעתך כיון שאתה עניו מכל האדם. (אפריון)

והתחזקותם ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי בכורי ענבים (ג, ב)